

ՀԻՄՆԱՎՈՐՈՒՄ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՔՐԵԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔՈՒՄ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԼՐԱՑՈՒՄ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ» ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՔԻ ՆԱԽԱԳԾԻ ԸՆԴՈՒՆՄԱՆ

«Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքում փոփոխություն և լրացում կատարելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի նախագծի ընդունումը բխում է «նուլեխաղ» եզրույթի օրենսդրական սահմանման բացը լրացնելու անհրաժեշտությամբ:

Քաղաքացիական հասարակությունում «նուլեխաղերի» ի հայտ գալուց և դրանց լայն տարածումից հետո պետության պոզիտիվ պարտականությունն է դարձել պաշտպանել հանրության բարոյականության սկզբունքը, ինչպես նաև ապահովել անձանց իրավունքների և օրինական շահերի ոտնահարման անթույլատրելիությունը: Այնուամենայնիվ, շատ երկրներում ոչ թե արգելվում, այլ նշված իրավահարաբերությունների կարգավորման շրջանակներում թույլատրվում է անցկացնել նուլեխաղեր կամ այլ շահունով խաղեր:

Բացառություն չէ նաև Հայաստանի Հանրապետությունը, որն օրենսդրորեն կարգավորել է նշված իրավահարաբերությունները: Այսպես, «Շահունով խաղերի, ինտերնետ շահունով խաղերի և խաղատների մասին» ՀՀ օրենքը կարգավորում է շահունով խաղերի, ինտերնետ շահունով խաղերի խաղատների գործունեության կազմակերպման և կարգավորման հետ կապված հարաբերությունները, ինչպես նաև սահմանում է դրանց նկատմամբ պետական վերահսկողությունը: «Վիճակախաղերի մասին» ՀՀ օրենքը՝ համանման եղանակով կարգավորում է նշված հարաբերությունները և սահմանում պետական վերահսկողության շրջանակները: Նշված օրենքների կարգավորման ոլորտի վերլուծությունից ակնհայտ է դառնում, որ պետությունը ուղղակիորեն վերահսկողություն է իրականացնում քննարկվող իրավահարաբերությունների նկատմամբ՝ հաշվի առնելով դրանց յուրահատկությունը և հնարավոր հետևանքները:

Քննարկվող երևույթը իր օրենսդրական կարգավորումն է ստացել նաև Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքով, որի 32-րդ հոդվածի 1-ին մասի ուժով նուլեխաղերով հրապուրվելու հետևանքով իր ընտանիքը նյութական ծանր դրության մեջ դրած քաղաքացու գործունակությունը կարող է դատարանով սահմանափակվել՝ Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով սահմանված կարգով և նրա նկատմամբ սահմանվել հոգաբարձություն: Մինչև ժամանակ, հաշվի առնելով նուլեխաղերին մասնակցող անձանց կամարտահայտությունը՝ Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքի «խաղեր և գրազ կազմակերպելու ու դրանցում մասնակցելու հետ կապված պահանջները» վերտառությամբ 1039-րդ հոդվածը

դատական պաշտպանության բացառություն է սահմանել: Այսպես, նշված հոդվածի համաձայն՝ քաղաքացիների և իրավաբանական անձանց պահանջները՝ կապված ռիսկի վրա հիմնված խաղեր և գրազ (մոլեխաղեր) կազմակերպելու կամ դրանց մասնակցելու հետ, ենթակա չեն դատական պաշտպանության, բացառությամբ այն անձանց պահանջների, ովքեր խաղերին կամ գրազին մասնակցել են խաբեության, բռնության, սպառնալիքի կամ իրենց ներկայացուցչի՝ խաղերի կամ գրազի կազմակերպչի հետ չարամիտ համաձայնության ազդեցության ներքո, ինչպես նաև նույն օրենսգրքի 1040 հոդվածի 5-րդ կետում նշված պահանջների:

Միևնույն ժամանակ կան երկրներ, որոնք քրեական օրենսդրությամբ արգելում են մոլեխաղերի մասնակցությունը, կազմակերպումը կամ դրանց այլ կերպ աջակցումը: Օրինակ՝ Ռուսաստանի Դաշնության քրեական օրենսգրքով արգելված է մոլեխաղեր ապօրինի կազմակերպելը և իրականացնելը, որի օբյեկտը տնտեսական գործունեությունն է: Մոլդովայի քրեական օրենսքիքը պատասխանատվություն է նախատեսում անչափահասներին հակաբարոյական գործողություններ կատարելու՝ մոլեխաղերին մասնակցելուն հրահրելու համար: Ֆրանսիայի քրեական օրենսգրքի համաձայն՝ մոլեխաղերի իրականացման համար «տուն պահելու» դեպքում անձը ենթարկվում է քրեական պատասխանատվության: Միաժամանակ, հետխորհրդային մի շարք երկրներ՝ Ուկրաինա, Բելոռուս, Վրաստան և այլն, քրեական օրենսդրությամբ որպես զիվորական կարգի դեմ ուղղված հանցագործություն չեն նախատեսել մոլեխաղեր կազմակերպելը կամ դրանց մասնակցելը:

Այնուամենայնիվ, հաշվի առնելով մեր պետության ներկայիս քաղաքականությունը և Հայաստանի Հանրապետության անվտանգության, պաշտպանության, տարածքային ամբողջականության, և նրա սահմանների անձեռնմխելիության կարևորագույն սահմանադրական սկզբունքները՝ պետությունը որոշակի արգելքներ է նախատեսել նշված իրավահարաբերությունների շրջանակներում գործառույթներ իրականացնող անձանց, մասնավորապես, ՀՀ զինված ուժերում ծառայողների համար: Այսպես, ՀՀ քրեական օրենսգրքի 364.1-րդ հոդվածը, որպես զինվորական ծառայության կարգի դեմ ուղղված հանցագործություն, պատասխանատվություն է նախատեսում զինծառայողի կողմից զորամասում, ծառայության վայրում կամ զինվորական ծառայության պարտականությունները կատարելու ընթացքում մոլեխաղեր մասնակցելու կամ դրանց կազմակերպելու համար:

Այս հանցակազմը նախատեսված չի եղել 1961թ. ՀԽՍՀ քրեական օրենսգրքով, ինչպես նաև չի ամրագրվել 2003 թվականի ապրիլի 18-ին ընդունված Հայաստանի

Հանրապետության քրեական օրենսգրքում: Նորամուծությունը կատարվել է «Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքում փոփոխություններ եվ լրացումներ կատարելու մասին» 2013թ. ապրիլի 30-ի ՀՕ-34-Ն օրենքով, որի անհրաժեշտությունը զինվորական ծառայության կարգի դեմ ուղղված հանրորեն վտանգավոր որոշ արարքների՝ քրեական օրենսգրքում նախատեսված չլինելն էր, իսկ նպատակը՝ իրավահարաբերությունների կարգավորումն էր և ՀՀ զինված ուժերի մարտունակության ապահովումը:

Դրական գնահատելով նշված հանցակազմի՝ քրեական օրենսգրքով նախատեսված լինելու հանգամանքը, պետք է փաստել, որ այնուամենայնիվ առկա է իրավական բաց «մոլեխաղ» եզրույթի օրենսդրական սահմանման և ընկալման առումով: Ի դեպ, ՀՀ վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ օրենսգրքը (179-րդ հոդված), առանձնացնում է մոլեխաղի մի քանի տեսակներ (թղթախաղ, զառախաղ, պտուտախաղ, «մատնոց» և այլն), սակայն նույնպես չի սահմանում մոլեխաղի հասկացությունն ու հիմնական հատկանիշները:

Արդյունքում, «մոլեխաղ» հասկացությանը տրվում են տարաբնույթ և հակասական մեկնաբանություններ: Ուստի, արդիական է նշված եզրույթի սահմանման հիմնախնդիրը թե՛ տեսական, թե՛ գործնական առումով, քանի որ շատ հաճախ արարքի քրեաիրավական որակման հետ կապված խնդիրներ են առաջանում, հետևաբար, անհաժեշտ է սահմանել մոլեխաղի հասկացությունը և առանձնացնել դրա հիմնական հատկանիշները, որպեսզի յուրաքանչյուր կոնկրետ դեպքում հնարավոր լինի որոշել արարքի՝ հանցակազմի իմաստով մոլեխաղ հանդիսանալու հանգամանքը:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 364.1-րդ հոդվածի հանցակազմի օբյեկտիվ կողմը դրսևորվում է զինծառայողի կողմից զորամասում, ծառայության վայրում կամ զինվորական ծառայության պարտականությունները կատարելու ընթացքում մոլեխաղերի մասնակցելով՝ իր կամ այլ անձի համար գույք, գույքի նկատմամբ իրավունք, արժեթղթեր կամ որևէ այլ առավելություն ստանալու նպատակով: Այսինքն, օրենսդիրը ամրագրելով կոնկրետ նպատակ, միաժամանակ, արձանագրել է տվյալ հանցակազմի համար մեղքի դիտավորյալ ձևի՝ ուղղակի դիտավորության առկայության հանգամանքը:

«Մոլեխաղ» եզրույթը լեզվաբանական տարբեր հիմքեր ունի: Օրինակ՝ հայերենում «մոլեխաղ» նշանակում է այնպիսի խաղ, որտեղ հաղթելը կամ պարտվելը կախված է պատահականությունից, ոչ թե խաղացողի հմտություններից, ֆրանսերենում՝ «jeu de hazard», անգլերենում՝ «gambling» բառերը նշանակում են պատահականության վրա հիմնված խաղ, ռուսերենում՝ «а з а р т н а я и г р а» բառը եկել է «а з а р д о в а т ь» բառից, որը նշանակում է ռիսկի դիմել:

Տեսական գրականությունում առկա «մոլեխաղ» եզրույթի տարաբնույթ սահմանումների ուսումնասիրության արդյունքում կարելի է առանձնացնել դրա ընդհանուր հատկանիշները.

- ռիսկի վրա հիմնված համաձայնություն,
- այդպիսի համաձայնությունը կնքվում է երկու կամ ավելի անձանց միջև,
- այն կնքվում է շահումի վերաբերյալ, այսինքն՝ տվյալ համաձայնությունը ունի գույքային առավելություն ձեռք բերելու նպատակ:

Քանի որ համաձայնությունը կնքվում է շահումի՝ որոշակի գույքի, գույքի նկատմամբ իրավունքի, արժեթղթերի կամ որևէ այլ առավելության վերաբերյալ, ուստի ռիսկը ենթադրում է նաև գույքային անբարենպաստ հետևանքների առաջացման և դրամական միջոցների կորստի հավանականություն: Դրամական միջոցները անհրաժեշտ պայման են ռիսկի ձևավորման համար, սակայն, պետք է նշել, որ շատ դեպքերում այդպիսի միջոցները առարկայապես չեն արտահայտվում, այսինքն՝ խաղացողների կողմից համաձայնություն կնքելու պահին դրամական միջոցները փաստացի բացակայում են, բայց ռիսկը ապահովված է համարվում արդեն իսկ կնքված համաձայնությամբ սահմանված գումարի չափով:

Կարևոր պայման է երկու կամ ավելի անձանց առկայությունը, որովհետև անձը չի կարող ինքն իր նկատմամբ ձեռք բերել գույքային առավելություններ, և նման պայմաններում ռիսկը չի կարող հիմնված լինել սեփական գույքի կորստի վրա: Ավելին, «համաձայնություն» բառը արդեն իսկ ենթադրում է երկու կամ ավելի անձանց կամքի դրսևորում:

Մոլեխաղին թեկուզ մեկ անգամ մասնակցելը կամ մեկ անգամ մոլեխաղ կազմակերպելը արդեն իսկ ենթադրում է ավարտված հանցագործություն: Արարքի ավարտը պետք է կախված լինի գործողությունների բնույթից ու դրանց նպատակից՝ գույքային կամ այլ առավելություն ձեռք բերելուց, ոչ թե կատարված գործողությունների քանակից ու պարբերականությունից:

Այսպիսով, վերոշարադրյալի հիման վրա քննարկվող հոդվածի իմաստով կարելի է սահմանել մոլեխաղի հետևյալ հասկացությունը. «մոլեխաղը՝ գույք, գույքի նկատմամբ իրավունք, արժեթղթեր կամ այլ առավելություններ ստանալու նպատակով երկու կամ ավելի մասնակիցների միջև կամ կազմակերպչի կողմից սահմանված կանոններով շահումի վերաբերյալ ռիսկի հիման վրա համաձայնությամբ խաղ է»: Մեր կարծիքով, նշված սահմանումը կապահովի քրեաիրավական նորմերի որոշակիություն և կբացառի տարաբնույթ մեկնաբանությունները: